

ՀՀ ԱՐԱՐԱՏԻ ՄԱՐԶ RA ARARAT MARZ

ՀՀ ԱՐԱՐԱՏԻ ՄԱՐԶ RA ARARAT MARZ

<i>Մարզկենտրոնը՝ ք. Արտաշատ</i>	<i>Marz centre Artashat town</i>
<i>Տարածաշրջանները՝</i>	<i>Territoires</i>
Արարատ, Արտաշատ, Մասիս.	Ararat, Artashat, Masis
<i>Քաղաքները՝</i>	<i>Towns</i>
Արտաշատ, Արարատ, Վեդի, Մասիս	Artashat, Ararat, Vedi, Masis

ՀՀ Արարատի մարզը գտնվում է հանրապետության հարավ-արևմտյան մասում:

Մարզը հյուսիսից սահմանակից է մայրաքաղաքին, ՀՀ Արմավիրի և Կոտայքի մարզերին, արևելքից՝ ՀՀ Գեղարքունիքի մարզին, հարավ-արևմուտքից՝ ՀՀ Վայոց ձորի մարզին և հարավից պետական սահմանով սահմանակից է Թուրքիային:

RA Ararat marz is situated in the south-western part of the republic.

In the North *the marz borders* the capital Yerevan, RA Armavir marz and RA Kotayk marz, in the East it borders RA Gegharkunik marz, in the South-West – RA Vayots Dzor marz and in the south it *borders the state* border of Turkey.

Տարածքը Territory	2096 քառ. կմ sq. km
ՀՀ տարածքում մարզի տարածքի տեսակարար կշիռը Territory share of the marz in the territory of RA	7.0 %
Քաղաքային համայնքներ Urban communities	4
Գյուղական համայնքներ Rural communities	93
Քաղաքներ Towns	4
Գյուղեր Villages	94
Բնակչության թվաքանակը 2008թ. հունվարի 1-ի դրությամբ Population number as of January 1, 2008	276.5 հազ. մարդ / ths. persons
<i>այդ թվում՝ including :</i>	
քաղաքային urban	81.5 հազ. մարդ / ths. persons
գյուղական rural	195.0 հազ. մարդ / ths. persons
Քաղաքային բնակչության թվաքանակի տեսակարար կշիռը Share of urban population size	29.5 %
ՀՀ բնակչության ընդհանուր թվաքանակում մարզի բնակչության թվաքանակի տեսակարար կշիռը, 2007թ. Share of marz population size in RA population size, 2007	8.6 %
Գյուղատնտեսական նշանակության հողեր (2007թ. հուլիսի 1-ի դրությամբ) Agricultural land (as of 1st July, 2007)	156706 հա / ha
այդ թվում՝ վարելահողեր <i>including : arable land</i>	26953 հա / ha

Մարզի տարածքում է գտնվում **Խոսրովի պետական արգելոցը** (ծովի մակերևույթից 1600-2300 մ բարձրության վրա):

ՀՀ **Արարատի մարզը** հանրապետության տնտեսապես զարգացած մարզերից է:

Մարզի տարածքով է անցնում հանրապետական նշանակության Երևան-Երասխ-Ղարաբաղ ավտոմայրուղին, և Երևան-Երասխ- երկաթուղին:

2007թ.-ին **մարզի տնտեսության** հիմնական ճյուղերի տեսակարար կշիռները հանրապետության համապատասխան ճյուղերի ընդհանուր ծավալում կազմել են.

➤ արդյունաբերություն`	7.3 %,
➤ գյուղատնտեսություն`	13.0 %,
➤ շինարարություն`	1.0 %,
➤ մանրածախ առևտուր	1.6 %,
➤ ծառայություններ`	0.9 %:

Տնտեսության հիմքը **գյուղատնտեսությունն** է: Այն հիմնականում մասնագիտացած է խաղողագործության, պտղաբուծության և բանջարաբուծության մեջ:

Քեռնատրվորափոխադրումները մարզում իրականացվում են ավտոմոբիլային տրանսպորտով:

Արդյունաբերության առաջատար ուղղությունները սննդամթերքի, ներառյալ` խմիչքների, արտադրություններն են և այլ ոչ մետաղական հանքային արտադրատեսակների արտադրությունը:

Մարզի բազմաճյուղ **արդյունաբերության** հիմնական և գլխավոր ուղղությունը մշակող արդյունաբերությունն է, որի մեջ առավել զարգացած են հետևյալ երեք ճյուղերը.

ա) սննդամթերքի և ըմպելիքի արտադրություն (մրգերի, բանջարեղենի վերամշակում և պահածոյացում, թորած ալկոհոլային խմիչքների արտադրություն),

բ) ծխախոտի արտադրություն (ծխախոտի խմորում` ֆերմենտացիա),

գ) ոչ մետաղական հանքային արտադրանքի արտադրություն (ցեմենտի, կրի, ասբոցեմենտային իրերի արտադրություն, քարի կտրում և վերամշակում):

Արտաշատ քաղաքը (2007թ. տարեվերջին` 25.3 հազ. բնակիչ) մարզկենտրոնն է: Քաղաքը գտնվում է Երևանից 29 կմ հեռավորության վրա (հայրը պատմական մայրաքաղաք Արտաշատից 10 կմ հյուսիս-արևմուտք), զբաղեցնում է 800 հա տարածություն:

Քաղաքի **արդյունաբերության** հիմնական ուղղությունը **մշակող արդյունաբերությունն** է, որի մեջ հատկապես առանձնանում են սննդամթերքի և ըմպելիքի արտադրությունը (մրգերի, բանջարեղենի վերամշակում և պահածոյացում, թորած ալկոհոլային խմիչքների, ալյուրի արտադրություն), ինչպես նաև ոչ մետաղական հանքային այլ արտադրանքի արտադրությունը (ճենապակուց և հախճապակուց տնտեսական-կենցաղային իրերի, բնական քարերից երեսպատման նյութերի արտադրությունը):

Քաղաքի **տնտեսական** կյանքում էական դեր ունի նաև **գյուղատնտեսությունը**, որի հիմնական ուղղությունը **դաշտավարությունն** է:

Արարատ քաղաքը (2007թ.տարեվերջին` 20.7հազ. բնակիչ) գտնվում է Երևանից 48 կմ հեռավորության վրա, հիմնադրվել է 1936թ.: Հայտնի է որպես արդյու-

The public nature reserve of Khosrov is situated in the territory of the marz (it is at a height of 1600-2300m above sea level).

RA Ararat marz is one of the economically developed marzes of the republic.

Yerevan-Yeraskh-Gharabagh highway and Yerevan-Yeraskh railway of republican importance run through the territory **of the marz**.

In 2007 the **share of economy** main branches of RA Ararat marz in total volume of correspondent branches of the republic comprised.

➤ industry	7.3 %,
➤ agriculture	13.0 %,
➤ construction	1.0 %,
➤ retail trade	1.6 %,
➤ services	0.9 %.

Economy is based on **agriculture**. It is mainly specialized in wine-growing, fruit-growing and vegetable-growing.

Freight and passenger transportations in the marz are implemented by road transport.

The leading trends of **industry** are manufacture of food products including beverages and manufacture of other non-metallic mineral products.

Manufacturing is the main and general trend of multibranch **industry** of the marz, of which the following three branches are more developed:

a)manufacture of food products and beverage (processing and canning of fruit and vegetable, manufacture of distilled alcoholic beverages),

b)manufacture of tobacco products (tobacco fermentation),

c)manufacture of other non-metallic mineral products (manufacture of cement, lime carbonate, asbestos cement products, cutting and processing of stone).

Artashat town (in the end of year 2007 comprised 25.3 ths. inhabitants) is the centre of the marz. The town is situated in 29 km distance from Yerevan (in 10 km distance to the North-West from historical Armenian town- Artashat); it occupies the area of 800 ha.

Manufacturing is the main trend of **industry** of the town, in which manufacture of food products and beverages (processing and canning of fruit and vegetable, manufacture of distilled alcoholic beverages and flour) as well as manufacture of other non-metallic mineral products (manufacture of household-domestic articles from porcelain-faience, manufacture of clothing materials from natural stones) are particularly separated.

Agriculture is of great importance in the economic life of the town as well, in which cultivation is the main trend.

Ararat town (in the end of year 2007 comprised 20.7 ths. inhabitants) is situated in 48 km distance from Yerevan and it was found in 1936. It is known as an

նաբերական կենտրոն: Քաղաքի **արդյունաբերության** հիմնական ուղղությունը **Վշակող արդյունաբերություն** է, որի մեջ իր գերակշիռ տեղն ունի ոչ մետաղական հանքային և այլ արտադրանքի արտադրությունը (ցեմենտի, կրի և ասբոցեմենտային իրերի արտադրությունը):

Վեդի քաղաքը (2007թ. տարեվերջին՝ 13.4 հազ. բնակիչ) գտնվում է Վեդի գետի աջ ափին, Երևանից 35 կմ հեռավորության վրա: Քաղաքի **արդյունաբերության** հիմնական ուղղությունը **Վշակող արդյունաբերություն** է, որում կարևոր տեղ է զբաղեցնում բնական քարերից երեսապատման նյութերի, էլեկտրական և հսկիչ սարքերի ու սարքավորումների, պլաստմասսաներից պատրաստվող շինարարական իրերի արտադրությունը:

Քաղաքի **տնտեսական** կյանքում էական դեր ունի նաև **գյուղատնտեսությունը**, որի հիմնական ուղղությունը **դաշտավարություն** է:

Մասիս քաղաքը (2007թ. տարեվերջին՝ 22.1 հազ. բնակիչ) գտնվում է Հրազդան գետի ձախ ափին, Երևանից 14 կմ հեռավորության վրա: Խոշոր երկաթուղային ապրանքային կայան է, որն ունի միջամարզային նշանակություն և սպասարկում է Երևան քաղաքին:

Քաղաքի **արդյունաբերության** հիմնական ուղղությունը **Վշակող արդյունաբերություն** է, որի մեջ գերակշիռ տեղ է զբաղեցնում փայտանյութի և փայտե իրերի արտադրությունը (փայտատոցման և ռանդման արտադրություն, հատակի ոչ հավաքածու փայտե ծածկերի, այդ թվում՝ չհամալրված մանրատախտակի արտադրություն), քիմիական նյութերի և քիմիական արտադրանքի արտադրությունը (ներկերի, լաքերի, նմանատիպ նյութերի, տպագրական ներկերի և հատակի մածուկի արտադրություն) և ծխախոտի ապրանքների արտադրությունը (ծխախոտի խմորում՝ ֆերմենտացիա):

industrial centre. Manufacturing is the main trend of **industry** of the town, in which manufacture of other non-metallic mineral products (manufacture of cement, lime carbonate, asbestos cement products) comprises its prevailing part.

Vedi town (in the end of year 2007 comprised 13.4 ths. inhabitants) is situated on the right bank of Vedi River, in 35 km distance from Yerevan. Manufacturing is the main trend of industry of the town, in which manufacture of clothing materials from natural stones, manufacture of electrical equipment and control apparatus, manufacture of builders' ware of plastic are of great importance.

Agriculture is of great importance in the economic life of the town as well, in which cultivation is the main trend.

Masis town (in the end of year 2007 comprised 22.1 ths. inhabitants) is situated on the left bank of Hrazdan River, in 14 km distance from Yerevan. It is a big railway and goods transporting station, which is of interregional importance and supplies Yerevan city.

Manufacturing is the main trend of **industry** of the town, in which manufacture of wood and wood products (manufacture of wood sawing and planing, manufacture of unassembled wooden flooring including manufacture of parquet) manufacture of chemicals and chemical products (manufacture of paints, varnishes and similar coatings, printing ink and mastics) and manufacture of tobacco products (tobacco fermentation) comprise prevailing part.

ՍԱՆՐԱԾԱՆ ԱՌԵՎՏՐԻ ՕԲՅԵԿՏՆԵՐ
RETAIL TRADE UNITS

	Քանակը Number			
	2005	2006	2007	
Մանրածախ առևտրի օբյեկտներ, ընդամենը	692	777	830	Retail trade units, total
<i>այդ թվում՝</i>				<i>including</i>
խանութներ	408	522	531	shops
կրպակներ	217	187	234	kiosks
գյուղատնտեսական արտադրանքի շուկաներ	3	3	3	markets of agricultural produce
սպառողական ապրանքների շուկաներ	4	4	4	markets of consumer goods
առևտրի այլ օբյեկտներ	60	61	58	other trade units

ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ
EDUCATION ESTABLISHMENTS

	Քանակը Number			
	2005	2006	2007	
Հաստատություններ, ընդամենը	206	213	207	Establishments, total
<i>որոնցից՝</i>				<i>including</i>
նախադպրոցական պետական	65	72	66	pre-school establishment
հանրակրթական պետական դպրոցներ	114	112	112	state general education school
երաժշտական, արվեստի, գեղարվեստի դպրոցներ, մանկապատանեկան ստեղծագործական կենտրոններ	20	22	22	music and art school youth creative(cultural) centre

	Քանակը Number			
	2005	2006	2007	
պետական միջին մասնագիտական ուսումնական	4	4	4	state secondary specialized education establishment
ոչ պետական միջին մասնագիտական ուսումնական	2	2	2	non-state secondary specialized education establishment
ոչ պետական բարձրագույն ուսումնական	1	1	1	non-state higher education establishment

ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐ
URBAN COMMUNITIES

Համայնքի անվանումը	Community name	Բնակավայրի անվանումը	Settlement name	Մշտական բնակչության թվաքանակը 2008թ. հունվարի 1-ի դրությամբ*, մարդ Population de jure number as of January 1, 2008, people
Արտաշատ	Artashat	ք. Արտաշատ	t. Artashat	25308
Արարատ	Ararat	ք. Արարատ	t. Ararat	20702
Մասիս	Masis	ք. Մասիս	t. Masis	22138
Վեդի	Vedi	ք. Վեդի	t. Vedi	13351

ԳՅՈՒՂԱԿԱՆ ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐ
RURAL COMMUNITIES

	Համայնքի անվանումը	Community name	Բնակավայրի անվանումը Settlement name	Մշտական բնակչության թվաքանակը** 2008թ. հունվարի 1-ի դրությամբ, մարդ Population de jure number** as of January 1, 2008, people
1	Աբովյան	Abovyan		1393
2	Ազատաշեն	Azatashen		640
3	Ազատավան	Azatavan		3047
4	Այգավան	Aygavan		4422
5	Այգեզարդ	Aygezard		3270
6	Այգեպատ	Aygepat		1485
7	Այգեստան	Aygestan		2350
8	Այնթափ	Ayntap		7660
9	Ավշար	Avshar		5156
10	Արալեզ	Aralez		2723
11	Արարատ	Ararat		7750
12	Արաքսավան	Araksavan		828
13	Արբաթ	Arbat		1781
14	Արգավանդ	Argavand		1608
15	Արմաշ	Arماش		2657
16	Արևաբույր	Arevabuyr		1088
17	Արևշատ	Arevshat		2316
18	Բաղրամյան	Baghramyan		1952
19	Բարձրաշեն	Bardsrashen	•Բարձրաշեն / Bardsrashen •Կաթավաքերդ / Kaqavaberd	1523
20	Բերդիկ	Berdik		1015
21	Բերքանուշ	Berkanush		1968
22	Բյուրավան	Byuravan		1440
23	Բուրաստան	Burastan		1887
24	Գեղամիստ	Geghanist		2304
25	Գետազատ	Getazat		1890
26	Գետափնյա	Getapnya		1224
27	Գինեվետ (նախկինում՝ Վեդու գինու գործարան)	Ginevet (formerly wine factory of Vedi)		686
28	Գոռավան	Goravan		2628
29	Դալար	Dalar		2578
30	Դաշտավան	Dashtavan		2016
31	Դաշտաքար	Dashtaqar		682
32	Դարակերտ	Darakert		2435
33	Դարբնիկ	Darbnik		1141
34	Դեղձուտ	Deghdsut		922

	Համայնքի անվանումը	Community name	Բնակավայրի անվանումը Settlement name	Մշտական բնակչության քվարանակը ** 2008թ. հուն- վարի 1-ի դրությամբ, մարդ Population de jure number** as of January 1, 2008, people
35	Դիմիտրով	Dimitrov		1179
36	Դիտակ	Ditak		749
37	Դվին	Dvin		2838
38	Եղեգնավան	Yeghegnavan		1835
39	Երասխ	Yeraskh		865
40	Զանգակատուն	Zangakatun		1174
41	Զորակ	Zorak		1860
42	Լանջազատ	Lanjazat		1328
43	Լանջանիստ	Lanjanist		254
44	Լանջառ	Lanjar		237
45	Լուսաշող	Lusashogh		624
46	Լուսառատ	Lusarat		2780
47	Խաչփառ	Khachpar		1772
48	Կանաչուտ	Kanachut		1307
49	Հայանիստ	Hayanist		2079
50	Հնաբերդ	Hnaberd		649
51	Հովտաշատ	Hovtashat		3537
52	Հովտաշեն	Hovtashen		1109
53	Դուկասավան	Ghukasavan		2196
54	Մասիս	Masis		1473
55	Մարմարաշեն	Marmarashen		3281
56	Մխչյան	Mkhchyan		5094
57	Մրգանուշ	Mrganush		1229
58	Մրգավան	Mrgavan		1909
59	Մրգավետ	Mrgavet		2320
60	Նարեկ	Narek		1244
61	Նիզամի	Nizami		1473
62	Նշավան	Nshavan		1812
63	Նոյակերտ	Noyakert		2385
64	Նորաբաց	Norabats		2154
65	Նորամարգ	Noramarg		1607
66	Նորաշեն	Norashen		3450
67	Նոր Խարբերդ	Nor Kharberd		6059
68	Նոր կյանք	Nor Kyanq		2861
69	Նոր Կյուրին	Nor Kyurin		876
70	Նոր ուղի	Nor Ughi		920
71	Շահումյան	Shahumyan		4366
72	Շաղափ	Shaghap		1024
73	Ոսկետափ	Vosketap		5285
74	Ոստան	Vostan		3013
75	Պարույր Սևակ	Paruyr Sevak		723
76	Ջրահովիտ	Jrahovit		1174
77	Ջրաշեն	Jrashen		1738
78	Ռանչպար	Ranchpar		1252
79	Սայաթ –Նովա	Sayat-Nova		2010
80	Սիս	Sis		1705
81	Սիսավան	Sisavan		2265
82	Սիփանիկ	Sipanik		895
83	Սուրենավան	Surenavan		2528
84	Վանաշեն	Vanashen		2476
85	Վարդաշատ	Vardashat		231
86	Վարդաշեն	Vardashen		573
87	Վերին Արտաշատ	Verin Artashat		4462
88	Վերին Դվին	Verin Dvin		2205
89	Տափերական	Taperakan		3909
90	Ուրցալանջ	Urtsalanj		216
91	Ուրցաձոր	Urtsadors		3056
92	Փոքր Վեդի	Pokr Vedi		3259
93	Քաղցրաշեն	Qaghtsrashen		3088

**ՀՀ ԱՐԱՐԱՏԻ ՍԱՐՁԻ ՊԱՅՄԱՆԱԿԱՆ 10000 ԲՆԱԿԻՉ ՈՒՆԵՑՈՂ ԹԱՂԱՅԻՆ ՀԱՄԱՅՆՔԻ
ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ՄԻ ՇԱՐՔ ԲՆՈՒԹԱԳՐԻՉՆԵՐ, 2007թ.
SOME SOCIAL INDICATORS OF DISTRICT COMMUNITY WITH 10000
POPULATION IN RA ARARAT MARZ, 2007**

	Ընդամենը Total	նրանցից` including :		
		կանայք ¹ women ¹	տղամարդիկ ¹ men ¹	
Բնակչությունը, մարդ	10000	5090	4910	Population, person
Ծնվածներ, մարդ	128	60	68	Births, person
Մահացածներ, մարդ	78	38	40	Deaths, person
Ամուսնություններ	51	X	X	Marriages
Ամուսնալուծություններ	7	X	X	Divorces
Մեկ բնակչի ապահովվածությունն ընդհանուր բնակմակերեսով,քառ.մ	29.8	X	X	Total area of housing stock provided per inhabitant, square metre
Կրթության ոլորտ. հաճախումը կրթօջախներ, մարդ`				Education sphere, attendance to education establishments, person
նախադպրոցական	142	73	69	pre-school
հանրակրթական	1382	673	709	schools of general education
երաժշտական, արվեստի, գեղարվեստի դպրոցներ, մանկապատանեկան- ստեղծագործական կենտրոններ	99	76	23	musical, art schools, creative centers for children
միջին մասնագիտական	53	24	29	secondary
բարձրագույն մասնագիտական	8	6	2	higher
Առողջապահության ոլորտ`				Public health sphere
հաճախել են պոլիկլինիկա տարվա ընթացքում (հաճախումների քանակը)	25463	...	...	annual attendance to polyclinic during the year (number of attendances)
Սարգիկներ, մարդ	62	4	58	Athletes, person
Զբաղվածներ, մարդ	4234	...	...	Employed, person
նրանցից` գիտական հիմնարկներում	1	1	0.0	of which - in Science establishments
նրանցից` գիտության դոկտոր	0.0	0.0	0.0	of which - doctors of Science
գիտության թեկնածուներ	0.0	0.0	0.0	candidates of Science
ուսուցիչներ	118	101	17	teachers
բժիշկներ	16	...	...	physicians
միջին բուժանձնակազմ	39	...	...	paramedical personnel
Գործազուրկներ /պաշտոնազուրկ գրանցված/, մարդ	103	74	29	Unemployed /officially registered/ person
Սոցիալական ապահովության ոլորտ				Social insurance sphere
ընդհանուր կենսաթոշակառուներ, տարեվերջի դրությամբ, մարդ	1515	...	...	total pensioners/ as of the end of the year/ person
աղքատության ընտանեկան նպաստ և միանվագ դրամական օգնություն ստացող ընտանիքներ	283	X	X	families that get poverty family benefit and one-time benefit
Հաճախումների քանակը տարվա ընթացքում				Annual attendance during the year
գրադարան	11745	...	...	library
թատրոն	444	...	...	theatre
համերգ	-	-	-	concert
թանգարան	889	...	...	museum
Իրավական ոլորտ				Law sphere
հանցագործության դեպքերի քանակը, տարվա ընթացքում	19	X	X	total crimes, during the year
այդ թվում` ոչ մեծ ծանրության	5	X	X	of which - not grave crime
միջին ծանրության	6	X	X	medium crime
ծանր	7	X	X	grave crime
առանձնապես ծանր	1	X	X	special grave crime

¹ Ցուցանիշները հաշվարկային են:
The indicators are accountable.